

Kilátás a reményre: a VI-os telep jövőképe

Szerzők:

Dániel Gergő

Komáromy Ábel

Konzulens:

Dankó Zsófia

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

Építészmérnöki kar

Lakóépülettervezés tanszék

Tudományos Diákköri Konferencia 2023

Absztrakt

Magyarországon jelenleg több mint 250 ezer ember él gettószerű körülmények között mélyszegénységben és ez a szám egyre növekszik. Ezek a nyomortelepek jelentősen le vannak maradva minden szempontból az országos színvonalhoz képest és súlyos szociális problémákkal küzdenek. A szegregátumokban a nyomor öngerjesztő folyamat és aki beleszületik, annak a kiszakadás önerőből szinte lehetetlen. Számos kezdeményezés próbált választ adni erre a problémára, mely jelentős százalékban a cigányságot érinti, viszont ezek gyakran kimerültek a szegénység kisöprésében az urbánus környezetből, mely mégjobban fokozta a cigányok szegregációját. * Az egyik ilyen szegregált övezet a Tatabánya délkeleti részén található VI-os telep, amely a korábbi Felsőgalla településrészen jött létre. A korábbi bányásztelep mai állapotában az ország egyik legelmaradottabb területei közé tartozik, már az 1930-as évek óta fokozatos a terület szociális és gazdasági romlása. Az épületállomány illetve közterületek műszaki állapota rendkívül rossz, sok esetben baleset- vagy életveszélyesnek mondható. Általános probléma az illegális szemetelés, az infrastruktúra szinte teljes hiánya.

Alapvetően a nyomorból való kiemelkedés nagyon komplex és hosszútávú folyamat, mely évtizedeken keresztül történik. A legtöbb szakértő egyetért abban, hogy a leghatékonyabb út a nyomor felszámolására a fiatalság felzárkóztatása. A VI.-os telep 1000 körüli bejelentett lakosainak majd negyede 14 éven aluli. Ez a demográfiai adat jellemző Magyarország szegregációs területeinek majd egészére. Sok sikeres projekt meghatározó szempontja a fiatalokkal való foglalkozás (*Pl: Urban Recycle Architecture.Studio, Copa Arquitecure 2011 nyertes pályázata*). Ezen belül is kiemelten fontos a sport lehetőségének biztosítása, mely korosztálytól és szociális háttértől független képes összehozni a közösséget. Ennek jó itthoni példája a VIII. kerületi FiDo park. A TDK dolgozatunk tágabban a VI.-os telep jövőképevel foglalkozik, melynek első lépéseként egy közösségi és sportközpont létesítését javasoljuk.

Kilátás a reményre: a VI-os telep jövőképe

Bevezetés	2
A nyomor világa	2
A nyomor és a szegénység közötti különbség	2
A nyomor pszichológiája	3
A nyomor kialakulása	4
Kiút a nyomorból	5
Megközelítési módok	5
Szociális lakhatás	6
A fiatalok szerepe	6
Kiút a sporton keresztül	7
A Jelenlét program	8
A VI-os Telep	11
Kialakulás	11
Jelen	13
Közösségi ház és sportpálya bemutatása	15
Közösségi tér	17
Gyerekszoba	18
Sportpálya	19
Részletek	20
Konklúzió	21
Források	22

Bevezetés

Magyarországon jelenleg súlyos szociális problémát jelentenek a leszakadó települések és az ott létrejövő gettószerű körülmények. Az ezeken a településeken uralkodó körülmények már a születéstől fogva megfosztják az itt lakókat a reménytől, a kitörés lehetőségétől. Ebben a dolgozatban ennek a problémának a hatásait, illetve megközelítési módjait vizsgáljuk, különös tekintettel a Tatabányai 6-os telep szegregált övezetére. A sajátos helyi problémákon keresztül remélünk betekintést nyújtani a nyomor világába, illetve egy lehetséges első lépésként egy közösségi és sportközpontot mutatunk be. A javaslat szorosan illeszkedik a Máltai Szolgálat munkásságához, illetve a település szükségleteihez. Jelenleg a telepen egy lakásfelújítási projekt folyik, így a dolgozat főként a közösségépítésre fókuszál.

A nyomor világa

A nyomor és a szegénység közötti különbség

Amikor nyomorról beszélünk, sokszor összekeverjük a szegénységgel/nélkülözéssel. Ez nem véletlen, hiszen a nyomor szótári definíciója szerint is súlyos nélkülözést, nagy szegénységet, ínséget jelent. Van azonban egy lényeges különbség a kettő között. A szegénységet elsősorban a hiány, illetve abból fakadó hátrányok határozzák meg. Azonban sok esetben a szegénységgel együtt járó nehézségek és mindennapi küzdelmek közelebb hozzák egymáshoz az embereket. A hiány azonban képes akkorára növekedni, hogy elvész a szegénység közösségteremtő hatása. Megszűnik a cél, a holnap, a jövő, a remények.¹ Nincsenek kilátások a jövőre, a nyomor a benne élők gondolkodását csak a jelen pillanatra korlátozza. George Orwell világhírű idézete nagyon pontosan leírja ezt: „A szegénység legfőbb jellemzője, hogy megsemmisíti a jövőt”. A helyzetet tovább nehezíti, hogy a borzasztó életkörülményektől való menekülés reményében sokan nyúlnak tudatmódosító szerekhez, drogokhoz, alkoholhoz.

¹ A nyomorúság mosolya - Vecsei Miklós előadása

A nyomor pszichológiája

Ennek a reménytelen világlátásnak a tudományos magyarázata olyan dolgokra is rámutat, amelyre a jólétben élő ember soha nem gondol. A nyomor hatása az emberi agyra olyan dolgokat eredményez, amelyek tovább erősítik ezt a szemléletmódot, ezzel egy olyan ördögi kört létrehozva, amely a kiszakadást lényegében lehetetlenné teszi. A tartós nélkülözésből fakadó állandó szélsőséges bizonytalanság szinte minden esetben krónikus stresszt okoz.² Hozzájárul ehhez a nyomortelepeken élők között az erőszakos, veszélyes környezetben élés, az egészségügy hiánya, illetve elérhetetlensége, vagy a tömegközlekedés ritkasága. Ezekre a helyekre sokszor nem mer bemenni a taxi, de még a mentő sem. Ennek hatása a szervezetben állandósuló stresszhormon, mely olyan betegségekhez vezet, mint a magas vérnyomás, cukorbetegség kialakulásának megnövekedett esélye, illetve szív- és érrendszeri problémák. A krónikus stressz tehetetlenné teszi az emberi agyat, amely kevesebb szürkeállományt termel, ezzel gyengítve a problémamegoldás, tervezés, szervezés, képességét. Az ilyenkor kialakuló „scarcity mindset”, vagyis a szűkösségi gondolkodásmód leszűkíti az agy gondolkodását, hogy kizárólag a pillanatban jelenlévő problémákra fókuszáljon, így a hosszútávú célok megszűnnek létezni. Ezzel együtt jár az önkontroll véges kapacitása is mely szintén a racionális gondolkodást, és távlati cél figyelembe tartását nehezíti meg.³

Tovább nehezíti az ilyen körülmények között élő emberek dolgát a társadalmi megbélyegzés is. Robert Walker szociológus szerint társadalmunkban logikusnak és kényelmesnek tűnő szemlélet, hogy a szegénységet egyéni hiba eredményének tekintjük, ez ugyanis fenntartja a jólétben élők számára azt az illúziót, hogy kontrollt gyakorolnak az életük felett. Az emberek szívesebben segítenek azoknak, akikkel azonosulni tudnak. Ez azonban épp ahhoz a távolságtartáshoz vezet, amely tovább nehezíti a kitörés esélyét. A gettószerű környezetben élők közt az önbizalom hiánya, a megszégyenüléstől és megbélyegzéstől való félelem mind azt eredményezi, hogy az emberek nem veszik igénybe a segélyeket, helyi uzsorásoktól kölcsönöznek, ezzel adósságba verve magukat.⁴

² Arthur Dobrin D.S.L: The Effects of Poverty on the Brain,

³ <https://pszichoforyou.hu/a-nyomor-pszichologiaja/>

⁴ https://www.esely.org/kiadvanyok/2016_3/2016-3_1-1_Walker_Szegenyseg_szegyene.pdf

A nyomor kialakulása

A Világbank 2015-ös felmérése szerint több mint 700 millió ember él extrém szegénységben. A nyomortelepek a történelem során szinte mindig jelen voltak, létrejöttük rengeteg különböző okra vezethető vissza, mindenhol más és más tényező(k) miatt jönnek létre. Az egyik leggyakoribb ok azonban a populáció hirtelen megnövekedése, és az urbán migráció. A jobb élet reményében sokan költöznek a városokba / városok mellé, ahol aztán a drága lakhatás miatt létrejönnek szegényebb negyedek. Ezekről a perifériákról aztán a rossz infrastruktúra, a munkalehetőségek hiánya és sok egyéb tényező miatt szinte lehetetlen a kijutás, a fejlődés esélye csekély.

A legtöbben azonban már ebbe a világba születnek bele, és már gyermekkorukban behozhatatlanul hátrányos a helyzetük. Magyarországon a legszegényebb 300 településen nagyjából 250.000 ember él, mégis annyi gyerek születik, mint az öt legnagyobb magyar városban összesen. A gyermekkor az az időszak, amikor a fejlődés a legintenzívebb, ugyanakkor a legsérülékenyebb is egyben. Az ötéves kor alatt megélt szegénység mintegy 60-80 %-kal növeli meg a magatartási problémák előfordulását, a nyelvi és kognitív képességek gyengeségét. A szülők nem tudják megadni azt a figyelmet, amely az egészséges fejlődést segítené, sok esetben még a földre sem tudják letenni a gyermeket, mert nincsen olyan állapot/tisztaság.

Kiút a nyomorból

Megközelítési módok

A szociális szegregáció folyamata, illetve az ebből kialakuló halmozottan hátrányos helyzetű nyomornegyedek kialakulása Magyarország egyik szomorú realitása. Erre a jelenségre régóta próbálunk választ találni, de a válaszokból eddig sok zsákutcának bizonyult. A jelenlegi kritikus szituációra Magyarországon nagy kihatással voltak a szegregátumok felszámolására tett kísérletek, melyek a hatvanas években indultak meg. A hatvanas évekig Magyarország roma származású lakosságának kétharmada etnikailag homogén, infrastruktúrában, törzstelepüléstől leválasztott, telepeken élt.⁵ Azonban 1964-től kezdve elkezdték ezeket a telepeket felszámolni és a lakosságot városokba költöztetni. Az áthelyezettek kedvezményes hitelt és ingyen telkeket kaptak, de gyakran csak csökkentett komfortfokozatú lakásokba költözhetek, melyek peremterületeken helyezkedtek el. Ez a folyamat lényegében egyáltalán nem adott választ a cigányság szegregációs problémájára, csak áthelyezte azt az ország egy másik részére. A rendszerváltás után indított programok és erőfeszítések, melyek a telepek felszámolását célozták és a szociális marginizálódásra próbáltak választ adni, csak mérsékelten voltak sikeresek. Bár általánosságban javultak a lakhatási körülmények, a foglalkoztatási és megélhetési feltételek továbbra is rosszak voltak. Sok szegregátum így a mai napig az évtizedekkel korábbi, hasonlóan rossz szituációban él.⁶

A nyomortelepek felszámolása egy nagyon komplex folyamat, mely nem merülhet ki a telep megsemmisítésében és a lakók átköltöztetésében. Az aktív foglalkozás az ott lakókkal, és belülről származó segítségnyújtás lényeges részét képezi a szociális felzárkóztatásnak.

⁵ Kemény István: A magyarországi romák. Press Publica, Bp. 2000.

⁶ Halász Levente: Lakóhelyi szegregáció és a gettósodás jellemzői Észak-Magyarország egykori szocialista iparvárosaiban, 2020

Szociális lakhatás

Habár az átköltöztetés nem ért el nagy sikereket, a probléma megközelítésében a lakhatás kérdése integráns szerepet játszik. A nyomortelepek épületállományát, a kritikusan rossz műszaki állapot jellemzi, és sok esetben az omlásveszély is felmerül. Az általános komfortkövetelmények egy másik évszázadra emlékeztetnek; a higiéniai állapot kiemelten rossz.⁷

Erre a problémára sokan felújításokkal és szociális bérlakásokkal próbáltak meg válaszolni. Ezen a téren több projekt sikereket ért el, többek között az ormánsági Gilvánfa településen épült szociális lakóházak. A projekt egy szociális lakásokból álló településrészt kívánt további nyolc házat elhelyezni, mivel az már nem tudta ellátni az ott lakók szükségleteit. A projekt sikerében fontos szerepet játszott, a szoros együttműködés a helyiekkel, illetve bevonásuk az építkezésbe.

„...UFO-ként jelenik meg minden, amit ott építünk, így aztán nem is várható el, hogy az új építménnyel szemben törődő, gondoskodó fenntartók jelenjenek meg”,⁸ írta Zilahi Péter 2013-as cikkében, melyben bemutatta a projektet, illetve kifejtette, hogy a vályogtéglá használata, hogyan segített abban, hogy helyi munkaerőt alkalmazva legyen kivitelezhető a projekt. Habár az ehhez hasonló projektek rövidebb távon sikeresnek mondhatóak, mivel jobb és élhetőbb körülményeket biztosít a legrászorulóbb rétegnek, a szociális munkások bevonása nélkül, ezek az otthonok is gyorsan leamortizálódnak. Itt jöhet szóba a kiléptető program, mely nemcsak korszerű lakhatást biztosít, hanem segít a családoknak életvezetési kérdésekben, illetve a hosszú távú felzárkóztatásban.⁹

A fiatalok szerepe

A legtöbb leszakadó településnek hasonló a demográfiai felépítése, és könnyen visszavezethetők az ott uralkodó körülményekre. A lakosság egy jelentős része gyerek vagy kamasz, mivel az egy anyára jutó gyermekek száma jóval meghaladja az országos átlagot. Az iskolázottság alacsony aránya további szociális problémákhoz vezet.¹⁰ Az oktatás és a következő generáció képzése az egyik legfontosabb aspektus, mely a szociális mobilitás javulásához vezethet és ezért játszik a fiatalok felzárkóztatása kiemelkedően fontos szerepet a nyomortelepek rehabilitációjában.

⁷ A nyomorúság mosolya - Vecsei Miklós előadása

⁸ Zilahi Péter: A szociális építészet tervezési aspektusai - Ormánság (II.).

⁹ <https://www.szera.eu/lakhatasi-program>

¹⁰ Halász Levente: Lakóhelyi szegregáció és a gettósodás jellemzői Észak-Magyarország egykori szocialista iparvárosaiban, 2020

Kiút a sporton keresztül

Az erősen hátrányos helyzetű fiatalok összehozására és felzárkóztatásához a sport viszonylag kevés erőforrást igénylő eszköz, mégis nagyon hatékony tud lenni.¹¹ A Máltai Szeretetszolgálat Felzárkózó Települések (Fete) programja nagy sikereket ért el ezen a téren a labdarúgáson keresztül. A program segít a nehéz sorsú gyerekeknek beilleszkedni egy közösségbe és megtanulni csapatban együttműködni. Ezen keresztül nemcsak ritkán tapasztalt sikerélményhez juthatnak, hanem akár egy kiúthoz a nyomorból. A program sikerességének nagyon fontos eleme a résztvevőkkel szoros kapcsolattartás. A részvétel előfeltétele az iskolai aktív jelenlét, így az edzés nem csupán a sportról szól, hanem a gyerekek általános fejlődéséről.¹² „A leszakadó településeken a sport ezért nem csupán hobbi, hanem esély egy teljesebb életre” - írta a Magyar Labdarúgó Szövetség egy 2023-as cikkben.

A sportnak helyet adni nem csak a nyomortelepek extrém esetében lehet hatékony út a szociálisan hátrányos helyzetű közösségek felzárkóztatásához. Erre egy jó példa a Budapest VIII. Kerületében megépült FiDo park multifunkcionális sportközpont, mely egy nagyobb városrehabilitációs projekt része volt. A projekt a 14 és 20 év közötti veszélyeztetett fiatalokat célozta meg. Az épület egyszerre ad helyet szociális munkásoknak és tartalmaz egy kosár, illetve gördeszkapályát, mely a fiataloknak alkalmas környezetet biztosít a sportoláshoz és a közösségépítéshez.¹³

Bujnovszky Tamás, FiDo Park, 2014

¹¹ Tim Crabbe: A Sporting Chance?: using sport to tackle drug use and crime.

¹² <https://fete.hu/szakteruletek/sport/>

¹³ <https://epiteszforum.hu/a-park-melynek-dolga-van-fido-ter>

A Jelenlét program¹⁴

A Máltai Szeretetszolgálat által működtetett Jelenlét program missziója a magyarországi, lepusztulásnak induló faluszéli vagy városi peremvidéki gettósodó nyomortanyákon, cigánytelepeken végzett szociális munka. A „jelenlét” szó a Máltai Szeretetszolgálat megfogalmazásában azt jelenti, hogy jelen vannak a másik ember életében. A jelenlét módszer alkalmas arra, hogy kezdeményező, nyitott, folyamatosan segítő jelenlétre épülő kapcsolatot teremtsen a nyomorban és mélyszegénységben élő társadalmi rétegekkel, segítséget nyújtsanak azoknak, akiknek a közszolgáltatások, ellátások, infrastruktúra nagyon korlátozottan elérhető. A célcsoport kiterjed az egész telep/szegregátum lakosságára, de középpontba helyezi a gyerekeket, fiatalokat. A program célja, hogy hidat teremtsenek a nyomorban élők és a többségi társadalom között, a telepen élők mellé álljon, embernek tekintse őket és esélyt adjon nekik arra, hogy idővel önállóan is szembe tudjanak nézni az őket érő kihívásokkal. A jelenlét program mára már számos helyen segíti a helyi közösségek életét.

Hajdú D. András, MMSZ Jelenlét - Pécs, György-telep

¹⁴ <https://jelenlet.maltai.hu/>

A program fontos eleme a diagnózisra épülő segítségnyújtás, amely a helyi igények és az adott lehetőségek alapján telepenként eltérő eszközökkel dolgozik. Az alábbi tevékenységek valamelyike azonban mindenhol megtalálható:

szociális támogatás

Családsegítés, alapszükségletek biztosítása, egyes életveszélyes helyzetek kezelése, élelmiszer, illetve kisebb pénzügyi támogatások, és ezek mellett a különböző segítő szolgáltatások elérhetővé tétele. Fontos programpont annak a biztosítása, hogy a családok előre-fizetős mérőórákat szereltethessenek fel (hogy ne tudjanak eladósodni).

oktatás, képzés

Helyi oktatási intézmények támogatása, illetve rendbetétele, gyermekprogramok szervezése, koragyermekkorai programok, gyógytorna, közösségi színterek és tanodák létrehozása mind feladata a programnak, ezáltal erősítve a helyi közösségeket és segítve a kisgyermek fejlődését.

lakhatási segítségnyújtás

Helyi meglévő és menthető állapotú házak felújítása, kiköltözés támogatása, bérház programok, lakhatási körülmények javítása, közös szemétszedési akciók szervezése.

egészségügyi támogatás

Közösségi fürdő létrehozása, hiszen sok esetben a vízellátás és szennyvízelvezetés is probléma ezeken a telepeken, gyógyszerkiváltásban való segítségnyújtás, gyógyászati segítségnyújtás, szemészet és szemüvegek biztosítása.

közösségfejlesztés

Közösségi terek működtetése, sporttelepek, közösségi akciók/programok, s amennyiben a fűtés problémát okoz a településen, fűtött nappali melegedő létrehozása. Szociális információs szolgálat létrehozása.

A jelenlét néhány helyszíne:

Erk: Erken a Jelenlét program az általuk létrehozott közösségi házban gyermekházat működtet, melyet 5-6 kisgyerek rendszeresen látogat szüleivel. Ezen kívül működik egy nevelőszülő hálózat, továbbá létrehozták a befogadó falu programot is. A legnagyobb kihívást a településen a lakosok egymás iránti előítélete jelenti.

Pécs, György-telep: A Györgytelepen 7 éve dolgozó Jelenlét program 5 szociális munkása végez folyamatos munkát 12 családdal. A családi mentorok hálózata, tanácsadások, klubok, műhelyek, akciók, oktatás, nevelés, társadalmi integráció, munkaügyi központ mind részét képezi a teleprehabilitáció programjának.

Gyöngyös: Gyöngyös északnyugati városrészében 2014-ben kezdődött a Máltai Szeretetszolgálat munkássága, melynek célja a szegregált lakókörnyezetben élő mintegy 150 család társadalmi felzárkóztatása. Ennek elérése érdekében a felnőttek részére pszichológiai, jogi adósságkezelési tanácsadás, kisgyermekes családok részére baba-mama programok, illetve alapképességfejlesztés áll rendelkezésre.

Miskolc, Avas: 2014 óta a területen lépcsőházak között létrehozott közösségi tereket működtetnek, melyen aktív és állandó szociális munka folyik. A program célja a helyi közösség minél teljesebb bevonása.

Monor, Tabán: A telepen élő gyerekekre jellemző volt, hogy korán kibuktak, elhagyták az oktatási rendszert, hivatalos munkaviszony nélkül, napról napra élték az életüket. A Jelenlét alapuló szociális munka széles eszköztárat használt, melynek egyike volt a labdarúgás, melynek rendkívüli közösség-szervező hatása által sikerült bevonni a fiatalokat is a szociális munkába. Innen indult a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Sport Egyesület. Ugyancsak innen indult a közös zenélésen alapuló Szimfónia Program.

A VI-os Telep

Kialakulás

A Tatabányai 6-os Telep néven ismert városrész, illetve a közelében található Mésztelep egykori bányákat kiszolgáló munkástelepekből jöttek létre. A 20. század végén a tatabányai szénmedence felfedezésével a térség gyors fejlődésnek indult és 1902-ben a Keselő-hegyi kőbánya megnyitásával egy időben az Újtelep építése is megindult, mely a VI-os telepet is tartalmazta. Az egykor háromszáz fős település 1910-re közel húszezer főre nőtt és az ezt követő tíz éven belül több ezer lakást épült fel a környező bányásztelepeken. Maga a VI-os telep majd 900 épülete 1907 és 1944 között épült és szinte az összes egységes építési elvekre alapszik. Ezek az úgynevezett Hatajtós házak a Magyar Általános Kőszénbányák Rt. (MÁK) megbízásából épültek és az akkori komfortkövetelményeknek nagyrészt megfeleltek, de szennyvízelvezetés és elektromosság hiányában gyorsan elavulttá váltak. ¹⁵

fentrol.hu (1967. május 13.) hatos telep Tatabánya

¹⁵ Boross Gabriella: Tatabánya-Mésztelep Társadalomföldrajzi vizsgálata, [Online] 2004

Már a második világháború után nyilvánvalóvá vált, hogy a település közvetlen környezetében helyezkedő cementgyár és más ipari létesítmények súlyosan rontják a levegő minőségét. Ezenkívül a korszerűtlenné vált épületek és a térség gazdasági hanyatlása is drasztikusan csökkentette az életszínvonalat. A telep felszámolásának ötlete először 1949-ben merült fel és teljes szanálását a következő pár évtizedre tűzték ki, de szociális lakhatás hiányában a telep nagyobb részei megmaradtak. 1980 környékére a 6-os telep Kassai úttól délre fekvő részét teljesen lebontották és a többi épületre is hasonló sors várt, de az akkoriban egyre szűkülő erőforrásokat másra használták fel, így az egykori bányásztelep szinte teljesen háttérbe szorult. Az eleve igencsak elavult és elhanyagolt VI-os telep épületállományának egyre rosszabb állapota miatt, a 90-es évek elején nagy számban hagyták el az emberek a települést. Ezzel egyidőben viszont a környező falvakból sokan a nyomor elől menekülve a megüresedett telepi lakásokat használták menedéknak. Így a részben önkormányzati tulajdonban lévő hatajtós házak ismét felhasználásra kerültek.¹⁶

hungaricana.hu (1945 előtti, 0192230) "Cementgyár, háttérben a hatos telep"

¹⁶Regényi Huba: "Pista bácsi, a termester" 2021

Jelen

„Jelenleg a városrészen jobbra szociálisan halmozottan hátrányos helyzetű, jórészt cigányszármazású emberek élnek”¹⁷ írta Baross Gabriella egy felmérése után 2004-ben, melyben többek között az ott lakók iskolázottságát vizsgálta. Majd húsz évvel később a helyzet nem változott lényegesen. A jelenleg közel 1200 fős településen túlnyomó többségben roma származású emberek élnek, a munkanélküliség meghaladja az ötven százalékot és a lakosság egynegyede 14 év alatti. Habár az elektromosság és vízellátás nagyrészt elérhető a telepen és a hatajtós házakból a legromosabbak elbontásra kerültek az elmúlt években, a generációkat átívelő szegénység erősen megmutatkozik a telep összképén. A közbiztonság lényegében nem létezik és az illegális személtlerakás is jelentős probléma. Az önkormányzati kézben lévő egykori bányászlakások a Rét, Borbély és Füzes utcában az elmúlt évtizedben nagyrészt bontásra kerültek, helyén burjánzó növényzet található, ami főként személtlerakóként működik. Az utak minősége az autós forgalmat erősen megnehezíti, tömegközlekedés pedig egyáltalán nem működik a telep területén.¹⁸

A telepen pár közfunkciót betöltő épület található; a Szent Erzsébet központ a Hegy és a Kassai utca sarkán hajléktalanok számára nyújt menedéket estére, illetve egy népkonyha is üzemel benne. Az utca végén található a Tatabányai Gyermekkert óvoda, melynek udvarán a Máltai Szeretetszolgálat által épített játszótér található. Ezenkívül egy cigány nemzetiségi iskola is üzemel a Füzes utcában, melynek sportpályája karbantartás hiányában teljesen használhatatlanná vált. Más sportlétesítmény nincs a telepen. Szintén a Hegy utcában található a Máltai Szeretetszolgálat Közösségi háza, mely egy egykori hatajtós ház felújított verziójában kap helyet. Ez az ottani Jelenlét program központja. A ház mint multifunkcionális közösségi központként működik, mely egyszerre szolgál mosókonyhaként, rendezvényterként, illetve helyet ad a telepen dolgozó két főállású szociális munkásnak. Ezenfelül itt működik jelenleg a baba-mama program is, ám az egykori bányászlakás szűkös kialakítása miatt nehezen tudja ellátni a telep egészét.

¹⁷ Boross Gabriella: Tatabánya-Mésztelep Társadalomföldrajzi vizsgálata, [Online] 2004

¹⁸ Tatabánya VI os telep rozsdáövezeti akcióterülete telepítési tanulmányterv, 2022

Kutatásunk során kapcsolatba kerültünk Brázik Norberttel, a telepen dolgozó egyik szociális munkással. Egy beszélgetés során mesélt a jelenlegi helyzetről, a munkájukról, illetve a nehézségekről, amivel nap mint nap szembesülnek. Az ügyfelek sokszínű problémákkal küzdenek, melyek a szerhasználattól, fiatalos anyáktól, mozgássérültektől egészen a pszichiátria problémáktól érintettekig terjed. Azonban a fő feladatkörük a fiatalság felzárkóztatása, mely a telep 1200 fős populációjának majdnem felét teszi ki. Ennek elérésének érdekében rendszeresen szerveznek változatos közösségépítő programokat és foglalkozásokat. Sikeres programnak mondható a farsangi bál, a ruhabörze vagy a közös kirándulások szervezése. Továbbá szociális bérlakás rendszerrel is foglalkoznak, mely a kiléptetést biztosítaná a rászorulóknak.

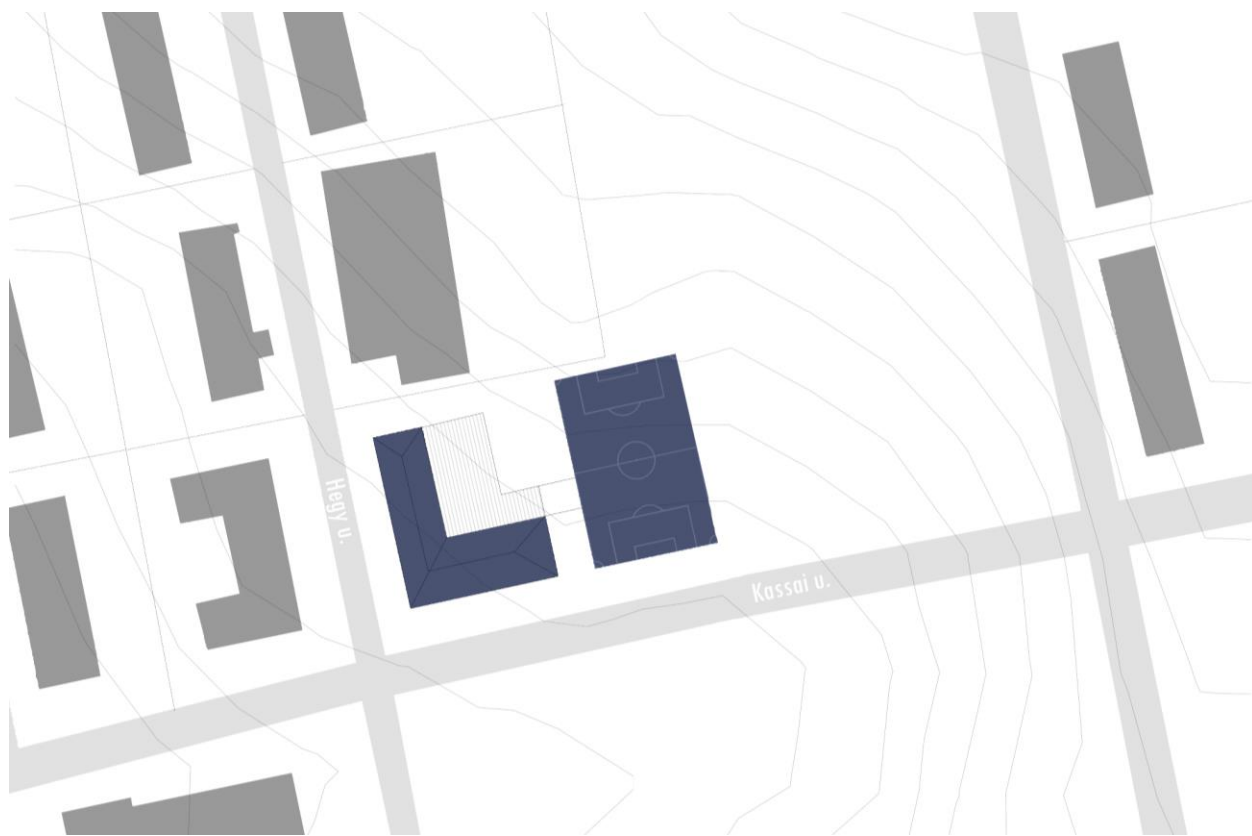
Habár a település jövőképe ködös, bizonytalan, a fejlődés kis lépései érezhetőek. Egy 2020-ban elnyert pályázat kivitelezése 2023 júliusában kezdődött meg, mely háromszázmillió forintból, kilenc hatajtós ház, illetve tizenhét befallazott lakás felújításával foglalkozik. A munkálatok többek között belső nyílászáró cserére is kiterjednek, illetve a lakás szinte teljes körű korszerűsítését tartalmazzák. Ezek a lakások egy szociális bérlakás pályázaton keresztül lesznek igényelhetők.¹⁹

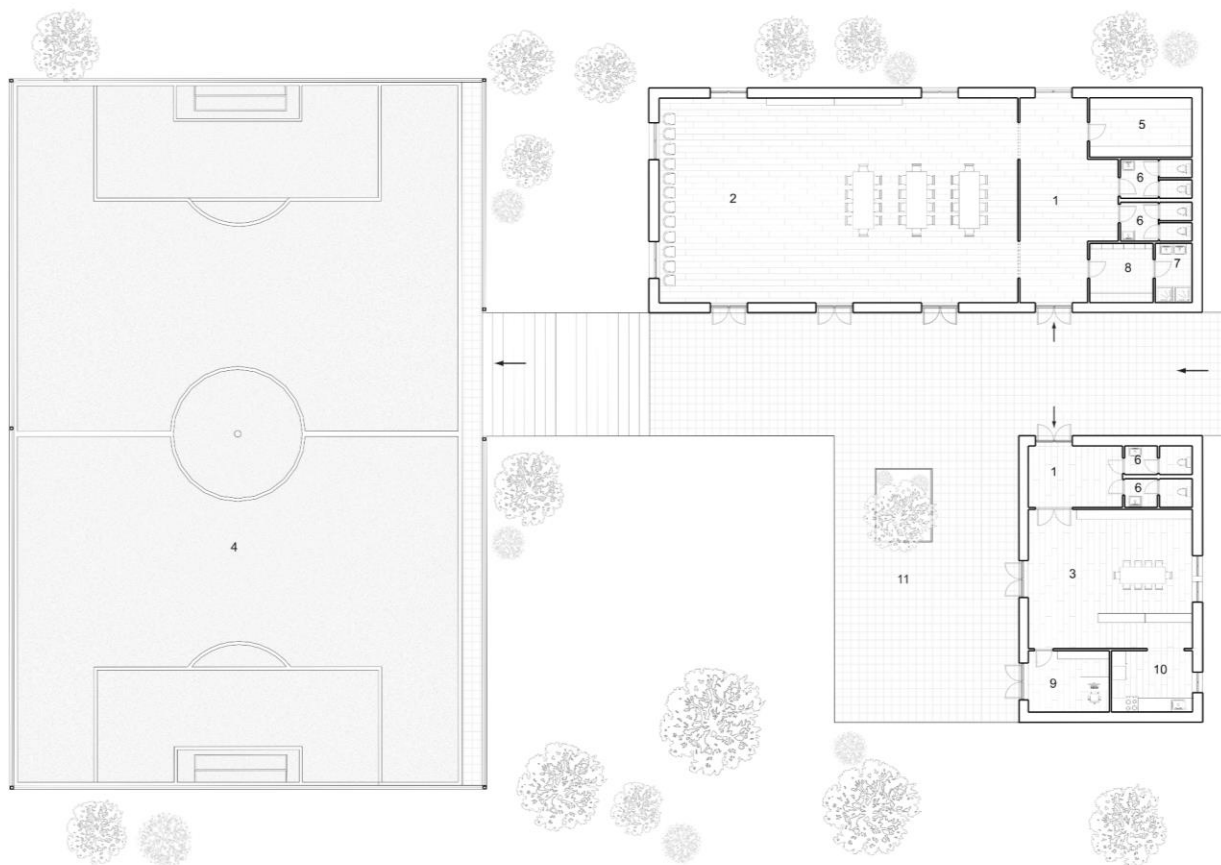
¹⁹ <https://tatabanya.hu/hireink/EU-s-palyazatok/2678-VI-os-telep-2023-07-20-i-statusz>

Közösségi ház és sportpálya bemutatása

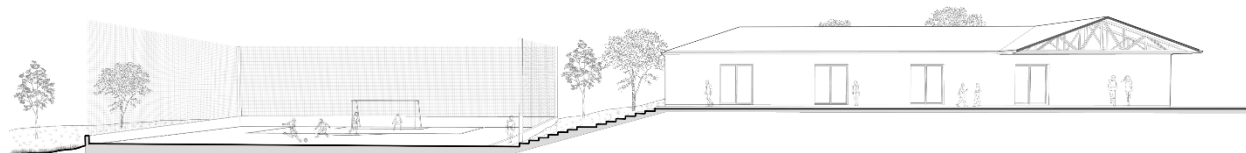
A korábban említett beszélgetés során a Máltai Szeretetszolgálat munkatársával, felmértük a település szükségleteit és ez alapján dolgoztunk ki egy ötletet, amely kiegészítené a jelenleg működő szociális intézmények munkáját. Ezen intézmények elhelyezkedése és a település adottságaiból adódóan ideálisnak helyszínnek gondoltuk, a Hegy és Kassai utca sarkán elhelyezkedő, önkormányzati kézben lévő telket.

Az elképzelt épület mint multifunkcionális központ működne, amely elsősorban helyet ad egy tágas közösségi térnek, egy gyerekszobának illetve egy kültéri rekortán sportpályának. A tömeg L-alakban az utcasarkon helyezkedik el és a sportpályával együtt egy nyugodt belső udvart zár le. Közvetlenül a házhoz kapcsolódik egy burkolt teraszfelület, mely kültéri eseményekre ad lehetőséget. A telek lejtéséből adódóan a pálya majd két méterrel alacsonyabban van mint a főépület. Így a közösségi udvar lelátóként is funkcionál.

A megérkezés a két tömeg közötti fedett nyitott téren keresztül történik; jobbra a nagyobb épület ad helyet egy külön zárható közösségi térnek (2), illetve egy öltözőnek (8), mosdónak (6) és szertárnak (5). A kisebb tömegben a gyerekszoba (3) található, illetve az ezt kiszolgáló teakonyha (10) és mosdóblokk (6). Ezenkívül egy iroda (9) is helyet kap az épületben. A sportpályához (4) egy széles és mély belépésű lépcső vezet le.

Közösségi tér

A jelenlét program fontos eleme a közösségépítő események szervezése. A jelenlegi egykor hatajtós ház azonban erre csak korlátozott lehetőséget biztosít, így egy nagyléptékű fűthető közösségi tér szükséglete korán felmerült. Ez a tér egyszerre ad lehetőséget olyan rendezvények számára, mint például egy farsangi bál, ruhabörze vagy csocsóverseny. Ezentúl beltéri edzések is könnyen szervezhetőek. A térhez tartozik egy kiszolgáló blokk is, melyben az eseményekhez szükséges eszközöket lehet tárolni, ezzel a tér könnyen átalakíthatóvá válik.

Gyerekszoba

Egy másik fontos eleme a Máltaiak telepen végzett munkájának, a baba-mama program, melynek keretein belül, a sokszor fiatal anyukákkal, és gyermekeikkel foglalkoznak. A fő cél az anyák továbbképzése és életvezetési tanácsadások biztosítása. A gyerekszobát kiegészítő teakonyha, mosdóblokk és iroda lehetővé teszi, hogy az épület bölcsődeként is funkcionálni tudjon.

A jelenlegi máltai központ szűkös kialakítása, ennek a funkciónak nem tud érdemben helyet adni. Mi fontosnak tartottuk hogy a gyerekszoba egy elkülönített épületet kapjon, melyben zavartalanul tud lefolyni a foglalkozás. A mostani központ sok funkciója közül, meghagynánk a mosókonyhát, illetve irodát. Így a sokszínű és különböző téréigényű programok, mind saját teret kapnának.

Sportpálya

Mint egy korábbi fejezetben már megemlítettük; a sport egy kiemelten fontos szerepet játszik a felzárkóztatás folyamatában. Mivel jelenleg a telepen semmilyen sportlétesítmény nem üzemel, így egy kültéri, megvilágított rekortán sportpályával akartuk kiegészíteni a javaslatot. Ez a közösségi térrel együtt tudna edzőkénk helyet nyújtani, illetve alkalmas meccsek vagy versenyek megrendezésére.

Részletek

Az épület sikerességét a telepen, nagyban befolyásolja, hogy az ottlakók mennyire érzik sajátjuknak azt. Ennek elérése érdekében fontosnak tartjuk a közösség bevonását az építkezésbe az első pillanattól. Ezt figyelembe véve egy könnyen felépíthető, hagyományos építőanyagokat és hagyományos technológiákat használó épületet tartunk ideálisnak. Ilyenek például a kontyolt magastető, vakolat homlokzatképzés és könnyen falazható szerkezet. A hagyományos tetőfedés akár a telepen lebontott házak cserepeiből megoldható, ezzel tovább csökkentve az épület költségvetését.

Konklúzió

Más szegregált övezetekhez hasonlóan, a 6-os telep problémája is nagyon összetett. Az általunk bemutatott elképzelést egy hosszú folyamat első lépésének gondoljuk, amely teret ad a közösség fejlődésének, esélyt ad a fiataloknak és reményeink szerint elindítja a települést a felzárkóztatás útján. Elengedhetetlennek tartjuk a Máltai Szeretetszolgálat munkásságát, hiszen hosszútávú változást csakis a folyamatos jelenléten alapuló szociális felzárkóztatással lehet elérni. A közösségi ház és sportpálya felvetésével a szeretetszolgálat munkalehetőségeit, illetve eszköztárát is szerettük volna bővíteni.

Források

- Arthur Dobrin D.S.L: The Effects of Poverty on the Brain, [Online] 2012, <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/am-i-right/201210/the-effects-poverty-the-brain/> [2023. november 1.]
- Balázs János et al.: A magyar nyelv értelmező szótára. [Online]. Budapest, Akadémia kiadó, 1980. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/ny-41A1B/nyomor-42164/> [2023. november 1.]
- Boross Gabriella: Tatabánya-Mésztelep Társadalomföldrajzi vizsgálata, [Online] 2004, https://geography.hu/mfk2004/mfk2004/phd_keret.html (2023.11.01)
- Forgács Marietta: Kitörni a nyomorból – rehabilitálják a tatabányai gettót, [Online] 2020, https://index.hu/belfold/2020/11/27/tatabanya_nyomortelep_mesztelep_rehabilitacio/ (2023.11.01)
- Fűrészné Molnár Anikó: Lakáshelyzet, otthonkultúra az ipartelepeken. In: Tudományos Füzetek, 1992. 7.köt., p. 91-100.
- Halász Levente: Lakóhelyi szegregáció és a gettósodás jellemzői Észak-Magyarország egykori szocialista iparvárosaiban. Párbeszéd: Szociális munka folyóirat [Online] Évf. 7 2020 szám 1 <https://ojs.lib.unideb.hu/parbeszed/article/view/7409> (2023.11.01)
- Jamie Holmes: Why Can't More Poor People Escape Poverty?, [Online] 2011, <https://newrepublic.com/article/89377/poverty-escape-psychology-self-control/> [2023. november 1.]
- Kemény István: A magyarországi romák. Press Publica, Bp. 2000.
- Király Eszter: „A szegénység legfőbb jellemzője, hogy megsemmisíti a jövőt” – A nyomor pszichológiája, [Online] 2019. 10. 17, <https://pszichoforyou.hu/a-nyomor-pszichologiaja/> [2023. november 1.]
- Kiss Dávid et al.: Jelenlét,, – a roma integrációt szolgáló fejlesztések megalapozása, szociális munka kirekesztett közösségekben, szegregátumokban, [Online] 2013. május 31., <https://jelenlet.maltai.hu/wp-content/uploads/2015/05/Jelenl%C3%A9t-tanul%C3%A1ny.pdf/> [2023. november 1.]
- Regényi Huba: Pista bácsi, a termester, Magyar Nemzet [Online] 2021.02.27 <https://magyarnemzet.hu/lugas-rovat/2021/02/pista-bacsi-a-termester> (2023.11.01)
- Robert Walker: The shame of poverty. Oxford University Press, 2014. Chapter 4. Poverty, Shame, and Stigma (49–67); Chapter 11. Poverty, Shame, and Society (182–199).
- Roger Levermore: Sport: a new engine of development? Sage Journals, [Online] 2008 8(2)
- Simonik Péter: A Tatabánya-mésztelepen élő felsőtagozatos romungro fiatalok néhány szocializációs sajátossága 1996
- Tatabánya VI os telep rozsaövezeti akcióterülete telepítési tanulmányterv, 2022
- Tim Crabbe: A Sporting Chance?: using sport to tackle drug use and crime. Drugs: Education, Prevention and Policy, [Online] 2009, 7(4) 381-391, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/dep.7.4.381.391> (2023.11.01)
- Zilahy Péter: A szociális építészeti tervezési aspektusai - Ormánság (II.). Építészfórum [Online] 2013.09.19 <https://epiteszforum.hu/a-szocialis-epiteszet-tervezesi-aspektusai-ormansag-ii> (2023.11.01)

- <https://epiteszforum.hu/a-park-melynek-dolga-van-fido-ter>
- <https://fete.hu/szakteruletek/sport/>
- <https://jelenlet.maltai.hu/>
- <https://jelenlet.maltai.hu/helyszinek/tatabanya/> <https://tatabanya.hu/hireink/EU-s-palyazatok/2678-VI-os-telep-2023-07-20-i-statusz>
- <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/146499340700800204>
- <https://maltai.hu/cikk/hir/4773>
- <https://szovetseg.mlsz.hu/hir/esely-egy-teljesebb-eletre-lejatszotta-első-merkozeset-a-felzarkozo-telepulesek-valogatottja>
- <https://vizualismuhely.blogspot.com/2017/04/a-getto-gyermekei-fotokiallitas.html>
- <https://www.citiesalliance.org/themes/slums-and-slum-upgrading>
- https://www.esely.org/kiadvanyok/2016_3/2016-3_1-1_Walker_Szegenyseg_szegyene.pdf
- <https://www.humanrightscareers.com/issues/root-causes-of-poverty/>
- <https://www.szera.eu/lakhatasi-program>
- <https://www.youtube.com/watch?v=ptPoUAK4h4c&list=WL&index=12>
- <https://www.youtube.com/watch?v=-YwDWavSaq8&list=WL&index=14&t=1s>